

Nr 27

Försvarsutskottets betänkande med anledning av motioner om Rommehedslägrets bevarande och framtida utnyttjande.

I detta betänkande behandlas ett par motioner som tar upp frågan om Rommehedslägrets utnyttjande i framtiden.

I motionen 1974:666 av herr Mellqvist m. fl. (s, c, vpk) har föreslagits att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att frågan om Rommeheds framtida utnyttjande utreds.

I motionen 1974:667 av herr Turesson m. fl. (m, c, fp) har hemställts att riksdagen beslutar

1. att Rommehedslägre skall bevaras,
2. att en utredning tillsätts med uppgift att utreda Rommehedslägrets framtida utnyttjande från kulturhistorisk synpunkt.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från chefen för armén, riksantikvarieämbetet, länsstyrelsen i Kopparbergs län och Borlänge kommun. I en gemensam skrivelse har Kungl. svenska aeroklubben och Svenska flygsportförbundet anmält intresse för frågan om Rommehedslägrets framtid.

Lägerplatsen i Rommehed

Rommehed, som ligger i Borlänge kommun, har varit övningsplats för landets äldsta indelta regemente. Den var Dalregementets förläggings- och lägerplats åren 1796–1908. Dalregementet har varje år sedan regementet flyttade till Falun bedrivit utbildning – främst repetitionsutbildning – i Rommehed.

Rommehedslägre ligger drygt 2 mil från Dalregementets förläggning i Falun. Lägerplatsen omfattar 13 ha mark. Härtill kommer ett övningsfält om 77 ha. Lägre består av ett 40-tal välbyggda och väl bevarade men ganska omoderna timmerbyggnader. Där finns matinrättning med matsal samt förläggingsutrymmen för ca 520 man. Utbildningsbetingelserna är emellertid begränsade.

Chefen för armén har i en lägerplan, som han fastställt år 1966, räknat med att Rommehedslägre skall avvecklas. En förutsättning härför är emellertid att ett nytt lägre av fältmässig typ uppförs för Dalregementets räkning. Som tänkbara förläggningssorter för det nya lägre har nämnts Falun, där regementet har ett övningsfält, och Älvdalen som ligger ca 18 mil från Falun.

Sedan lägerplanen fastställdes har endast absolut nödvändiga underhålls- arbeten fått utföras i Rommehed. En av chefen för Dalregementet nyligen redovisad beräkning visar att underhållskostnaderna för ett bibehållande av lägret i nuvarande skick uppgår till ca 1,7 milj. kr. under närmaste fem- årsperiod. En begränsad standardhöjning, som tillgodoser brandmyndighe- ternas krav och innefattar modernisering av manskaps- och befälsförlägg- ningar (centralvärme, toaletter, tvätt- och duschrum samt torkmöjligheter), har beräknats medföra ytterligare kostnader om ca 4,8 milj. kr. (kostnadsläge december 1973).

På uppdrag av militärbefälhavaren för Bergslagens militärområde har che- fen för Dalregementet också undersökt vilka myndigheter, organisationer m. fl. som kan ha intresse av att utnyttja lägret i framtiden, sedan det avvecklats som militärt objekt. Följande användningsområden har ansetts kunna komma i fråga, nämligen

- turism (landstinget, Turisttrafikförbundet, Dala Airport, Borlänge kom- mun),
- kurser (länsstyrelsens försvarsenhet, civilförsvarsstyrelsen, polisen m. fl.),
- läger (skolöverstyrelsen, Stockholms skoldirektion),
- idrotts- och friskvård (Dala-korpens länsförbund, skyttet).

Frekvensen i den alternativa användningen är dock svår att överblicka. Den förutsätter också en standardmässig upprustning utöver den som har redovisats av chefen för Dalregementet.

Motionerna

Motionerna 1974:666 och 1974:667 har i huvudsak samma innehåll och syfte. Motionärerna anser att Rommehedslägret bör bevaras och att frågan om dess framtida utnyttjande bör utredas. Utredningen bör enligt motionen 1974:667 avse lägrets framtida utnyttjande från kulturhistorisk synpunkt.

Rommehedslägret har enligt båda motionerna en utomordentligt stark förankring hos landskapets invånare och frågan om dess bibehållande anses vara ett hela landskapets intresse. Enligt landsantikvarien, som motionärerna åberopar, måste Rommeheds bevarande betecknas som en riksangelägenhet från kulturminnesvårdande synpunkter. Motionärerna anför ytterligare:

Byggnadsbeståndet är från kulturhistorisk synpunkt så intressant att lands- antikvarien planerar att i samband med det europeiska byggnadsvårdsåret 1975 utöver trähusbebyggelsen i Falun – ett av de föreslagna pilotprojekten – visa också Rommeheds byggnadsbestånd. Landsantikvarien hävdar med bestämdhet att Rommehed måste bevaras som kulturminnesmärke och helst också utnyttjas även i framtiden.

Motionärerna tar upp olika alternativ för lägrets framtida utnyttjande. Bl. a. redovisas ett förslag från länsstyrelsen i Kopparbergs län att civil-

försvarsutbildning skulle förläggas till Rommehed. Ett beslut i denna riktning skulle enligt motionärerna innebära att de fasta kostnaderna för lägret kunde fördelas på ett väsentligt större antal nyttjandenätter per år än om Dalregementet ensamt är nyttjare för ett fåtal förband under de numera tidsmässigt korta krigsförbandsövningarna.

Remissyttrandena

Chefen för armén bedömer Rommehedslägret vara unikt från byggnads-synpunkt och anser att det inte bör förfaras. Han föreslår att en utredning initieras från civilt lokalt och regionalt håll och förklarar sig beredd att biträda vid utredningen. Till Borlänge utlokaliserade statliga myndigheter kan enligt vad arméchefen erfarit komma att ha behov av Rommehedslägret.

Riksantikvarieämbetet, som bifogar ett yttrande från landsantikvarien i Falun, anför:

Rommehedslägret äger, som framhålles i motionen, ett mycket stort kulturhistoriskt värde såväl med hänsyn till helhetsmiljön som till huvudparten av de enskilda byggnaderna. Få om ens någon av de militära lägerplatser som funnits i landet har bevarats i så pass orört skick som Rommehed, vilket redan det ur kulturhistoriska synpunkter är ett kraftigt skäl till att förorda lägrets bevarande. Härtill kommer att ett stort antal av byggnaderna inom lägret som redan nämnts i sig äger betydande kulturhistoriskt värde. Ämbetet anser det därför som mycket angeläget att en utredning tillsättes med uppgift att utreda Rommehedslägets framtida utnyttjande, t. ex. för olika aktiviteter av det slag som redovisats i motionerna.

Ämbetet förklarar sig berett att biträda en dylik utredning såväl med mera detaljerade uppgifter om anläggningens historia och kulturhistoriska värde som med råd och synpunkter vad gäller erforderliga upprustnings- och moderniseringsarbeten.

Enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* har Rommehedslägret sådana höga kvaliteter och är av sådant framstående kulturhistoriskt värde att det bör bevaras och hållas levande. En förutsättning för ett effektivt bevarande är dock att man kan finna något användningsområde som knyter an till lägrets egenskaper och som samtidigt nyttiggör dess stora förläggningskapacitet. Länsstyrelsen för på nytt fram kravet på att en femte civilförsvarsutbildningsenhet förläggs till Kopparbergs län och anför:

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang ytterligare framhålla de regionalpolitiska effekterna av en förläggning av en utbildningsenhet till länet. Antalet fast anställda beräknas uppgå till 40–50 personer vilket utgör ett betydande tillskott av arbetstillfällen i Borlängeområdet, som f. n. domineras av den tunga industrin. Speciellt gynnsam torde en sådan lokalisering bli då den kan erbjuda en del kvinnliga arbetstillfällen.

I den nu pågående trafikpolitiska planeringen har länsstyrelsen framfört krav på åtgärder för att förbättra kommunikationerna till länet. Kravet riktas

främst mot att en upprustning sker av SJ:s bannät för att möjliggöra snabbare och säkrare förbindelser. Utlokaliseringen av de statliga verken med totalt ca 1 000 anställda till Falun-Borlänge kommer att innebära ett bättre underlag för de kollektiva transporterna. En förläggning av civilförsvarets utbildningsenhet till Borlängeområdet kommer att betyda ett ökat underlag för de kollektiva kommunikationerna och kommer på detta sätt att ge en viktig regionalpolitisk sekundäreffekt. Man kalkylerar med att ca 200–250 personer per vecka kommer att transporteras till och från utbildningsenheten. Restiderna till och från en utbildningsenhet i Borlängeområdet kan därför förväntas bli gynnsammare när underlag för ett ökat resande till Borlänge-Falunområdet erhålles.

Länsstyrelsen anser att en utredning bör tillsättas med direktiv att undersöka förutsättningarna att till Rommehed förlägga civilförsvarets femte utbildningsenhet samt att undersöka andra myndigheters läger- och utbildningsbehov. Utredningen bör enligt länsstyrelsen även överväga vem som i framtiden bör vara huvudman för lägret och särskilt pröva om stiftelseformen kan vara lämplig.

Borlänge kommun finner det självklart att lägret måste bevaras. Hur lägret skall drivas i framtiden måste bli föremål för utredning, vid vilken såväl militära som civila intressen bör övervägas.

Kungl. svenska aeroklubben (KSAK) och Svenska flygsportförbundet (FSF) anser det vara av betydelse att deras intressen blir uppmärksammade vid ärendets behandling i riksdagen. De anför vidare:

För KSAK/FSF finns stort intresse för Rommehedslägret i kombination med flygfältet. På sikt skulle man här kunna skapa ett mycket värdefullt flygcentrum för olika slags flygsport, för Frivilliga flygkårens kurser och övningar m. m. Redan nu är Rommehedsfältet och lägret bas för nedre och övre Norrlands gemensamma årliga segelflygtävling. Verksamheten kan utökas såväl på segel- som motorflygsidan. Här fordras givetvis samordning med linjetrafiken på fältet.

KSAK och FSF är huvudorganisationer för allmänflyget resp. flygsporten med närmare 20 000 medlemmar. 150 av landets flygklubbar är anslutna till KSAK/FSF. Av dessa hör nio hemma i Dalarna.

Utskottet

Rommehed har – som antytts i det föregående – en lång historia som militär övningsplats och lägret som vuxit upp på platsen utnyttjas alltjämt av Dalregementet i Falun för viss utbildning, främst repetitionsutbildning. Chefen för armén har emellertid i en lägerplan, som fastställdes år 1966, förklarat att Rommehedslägret bör avvecklas men först sedan ett nytt övningsläger av fältmässig typ uppförts för Dalregementet. Man har diskuterat olika alternativ för förläggningen av ett sådant läger. Något beslut i denna fråga föreligger dock ännu inte.

Dalregementet väntar således alltjämt på en lösning av lägerfrågan. De ekonomiska förutsättningarna för försvaret att driva Rommehedsläget har försämrats påtagligt. En utredning, som nyligen gjorts av chefen för Dalregementet på uppdrag av militärbefälhavaren för Bergslagens militärområde, visar att kostnaderna för hyra, drift och underhåll av läget är orimligt höga i förhållande till den nytta försvaret har av läget. Utredningen har av militärbefälhavaren överlämnats till chefen för armén. Militärbefälhavaren har i samband därmed förklarat att han för sin del finner det angeläget att läget snarast avvecklas som militärt förvaltningsobjekt och att ett nytt läger i stället uppförs i anslutning till Dalregementets förläggning i Falun.

Kvar står emellertid frågan om Rommehedslägets framtid. Chefen för Dalregementet har i sin utredning berört lägets betydelse från kulturhistorisk synpunkt och även redovisat det intresse som kunnat konstateras från olika håll när det gäller lägets bevarande och framtida utnyttjande. Militärbefälhavaren framhåller i anslutning därtill att läget är unikt och att det inte får förfaras. Han anser att lägets fortsatta användning och därmed även den lämpliga formen för dess förvaltning skyndsamt bör utredas.

Hela frågan om Rommehedslägets bevarande och framtida utnyttjande har tilldragit sig stort intresse i Dalarna. Detta återspeglar sig i motionerna 1974:666 och 1974:667, vilka i allt väsentligt grundar sig på resultatet av regementschefens utredning. Motionärerna understryker att läget har en stark känslomässig förankring hos landskapets invånare.

Det är omvittnat i föreliggande utredningsmaterial liksom i de yttranden som utskottet har inhämtat att Rommehedsläget har ett stort kulturhistoriskt värde. Riksantikvarien pekar för sin del på värdet av såväl själva lägerplatsen som byggnaderna på denna. I likhet med remissinstanserna finner utskottet det i hög grad motiverat att försöka bevara läget för framtiden. En förutsättning härför är emellertid – och härom tycks alla vara ense – att man kan finna en lämplig form för lägets nyttiggörande. Försvaret bör på sikt inte kvarstå som huvudman för lägerplatsen.

I motionerna redovisas vissa av de användningsområden som har ansetts kunna komma i fråga. Redan nu bedrivs, framhåller motionärerna, hemvärns- och frivilligutbildning och även vissa civilförsvarsövningar kontinuerligt med läget som bas. Den skrivelse som utskottet fått motta från Kungl. svenska aeroklubben och Svenska flygsportförbundet vittnar om ett stort intresse från deras sida att få utnyttja läget i kombination med flygfältet (Dala Airport) som ligger strax intill.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen tidigare i år har fattat beslut om ny fredsorganisation för utbildnings-, övnings- och förrådsverksamheten inom civilförsvaret (prop. 1974:75, FöU 1974:20, rskr 1974:191). Innebörden härav är att en femte civilförsvarsanläggning – utöver dem som redan finns i Rosersberg, Revingeby, Katrineholm–Malmby och Sandö – kommer att förläggas till Göteborgsområdet.

Det är knappast realistiskt att räkna med att en myndighet, förening eller

annan organisation ensam skall kunna åta sig att förvalta anläggningen i Rommehed och utnyttja den till fullo. En lösning med ett antal intressenter, som slår sig samman om detta, förefaller därför att ligga närmast till hands. Underlag för en prövning av möjligheterna att på detta sätt nyttiggöra anläggningen finns – såvitt utskottet kan bedöma – i den utredning som chefen för Dalregementet har redovisat. Någon fördjupad utredning angående lägreets framtida utnyttjande krävs alltså inte. Däremot måste frågan föras vidare genom förnyade och fördjupade kontakter med dem som har anmält intresse för projektet. Konkreta diskussioner bör därvid föras om förutsättningarna för intressenternas medverkan. Uppdraget att leda dessa förhandlingar bör lämpligen anförtros åt en statlig civil myndighet med lokal anknytning och bred överblick, förslagsvis länsstyrelsen i Kopparbergs län.

En viktig fråga är formen för ett samarbete mellan de olika intressenterna, bland vilka försvarets myndigheter ingår. Stiftelseformen har nämnts som en tänkbar lösning. Om en stiftelse bildas får den som en av sina första uppgifter att träffa överenskommelse med vederbörande statlig förvaltningsmyndighet om att få disponera Rommehedslägre för sin verksamhet. Enligt vad utskottet har inhämtat finns det goda utsikter för en stiftelse som bildas för ändamålet att förvärva lägre med större eller mindre markområde utan ersättning till statsverket. För detta talar bl. a. att det har visst värde från beredskapssynpunkt att lägre bevaras och vid behov kan utnyttjas för t. ex. forcerad värnpliktsutbildning.

Vad utskottet har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1974:666 och 1974:667 har anfört om den fortsatta handläggningen av frågan om Rommehedslägreets bevarande och framtida utnyttjande.

Stockholm den 29 oktober 1974

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Gustafsson i Stenkyrka (c), Gustafsson i Uddevalla (s), Pettersson i Kvänum (c), Gustavsson i Ängelholm (s), Karl Bengtsson i Varberg (fp), fru Sundström (s), herrar Glimnér (c), Brännström (s), herr andre vice talmannen Virgin (m), herrar Gustavsson i Nässjö (s), Gernandt (c), Björk i Gävle (c) och Konradsson (s).